

## İNSAN HAKLARI ÜZERİNE BİR DENEME

Roman HERZOG (\*)

Çeviri : Dr. Jur. Hüseyin PEKİN

### **Yalnız başlarına ilkeler, insan haklarını koruyamaz:**

İnsan hakları ve bu hakların uluslararası düzeyde uygulanması konusunun günümüzde Federal Almanya'da, diğer pek çok ülkeden daha fazla tartışıldığı bir gerçekliktir. Bugün hep bilmekteyiz ki, insan haklarının referans alınması; uluslar, Devletler arasındaki barışın sağlanmasında en güven verici yoldur. Bosna örneği de bu görüşün doğruluğunu göstermiştir. Orada, sadece insan hakları ihlalleri önlenilmiş değildir. Batı dünyası ve İslâm ülkeleri kamuoylarının şiddetli baskısı sonucunda "toplu öldürüm" (genosid) durdurulduğu gibi Dayton Anlaşması süreci de başlatılmıştır. Hernekadar, bu anlaşmaya bağlanan umutların ne derece uygulamaya yansıdığını tam olarak bilmiyorsak ta, en azından insan haklarının gerçekleşmesi yolunda ciddi bir adım atıldığına tanık olmuş olduk. Kuşkusuz, insan hakları tartışmasında tüm uğraşımızı, sadece halka açık tartışmalar ve kampanyalar üzerinde yoğunlaştırmak yeterli değildir. Yapılacak daha başka şeyler de vardır.

---

(\*) Hâlen Federal Almanya Cumhurbaşkanı olan Anayasa Mahkemesi eski başkanı **Roman HERZOG**, ötedenberi, "insan hakları ve kültürlerarası diyalog" konusunda konferanslar vermekte ve yazılar yazmaktadır. Bu deneme, yenilerde, Hamburg'da yayınlanan "Die Zeit" gazetesinde yer almış olup, Alman Kültür Bakanlığı'nın yayını "Deutschland" (Almanya) dergisinin Haziran 1997 tarihli Sayı: 3'ünden dilimize çevrilmiştir. H.P.

### **Engellerin Aşılması - Seçeneklerin Denenmesi**

Bu konu, özellikle, soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte, dış politikada küresel bilinçlenme süreci içersine giren biz Almanlar yönünden önem taşımaktadır. Çok iyi bilinmelidir ki, insan haklarının evrensel boyutta tartışılması ve de uygulanması bir ulusun kendi benliğini tanımasının önemli bir yanını oluşturur ve bu bağlamda başka Avrupa ülkeleri - tamamıyla değişik tarihsel birikimlerin ışığında değerlendirildiğinde - bizlerden çok daha ileri durumdadırlar. Ve bu husus, ilk bakışta "olabilir" gibi görüldüğü hâlde, biraz derinlemesine incelendiğinde hiç de geçerli olmadıkları anlaşılan bir "aceleci" (quickfix) yaklaşımları önleme yönünden özel önem taşımaktadır.

### **Devlet egemenliği - Uluslararası Eleştiriye Engel Yok**

Ben, bu çerçevede, özellikle şu üç konuya değinmek istiyorum:

Birincisi ; İnsan hakları savunuculuğunun Avrupa'ya özgü bir tür fikir jimnastiği yapılması sayılması düşüncesi yanlıştır ;

İkincisi ; başka ülkelerdeki insan hakları ihlalleri konusunda yapılacak olanın, "susmak" ya da "o ülkelerin egemenlik haklarına tecavüz etmiş sayılma" seçeneklerinden birisi ile karşı karşıya gelmek demek olacağı yanlıştır ;

Üçüncüsü ; bir ülkedeki insan haklarını savunmak veyahutta o ülke ile ekonomik bağları güçlendirmek isteğinden birinin diğerinin karşıtı olduğunun sanılması - hâlen ekser hâllerde olduğu gibi - yanlıştır. Zira, insan hakları üzerinde etkisi olan ekonomik ilişkiler olabileceği gibi, belirli ülkeler arasında ekonomik yarar sağlayacak olanların dışında kalan başka tür ilişkiler de olabilir ve bunlar dahi ekonomik bağların güçlendirilmesine yardımcı olabilirler. Bu husus, özellikle önümüzdeki yüzyılda, jeopolitik boyuttaki rolleri artacak olan Asya ve Latin Amerika ülkeleri yönünden anlam ve önem taşımaktadır.

Sadece, sayılan bu bir kaç husus dahi yeterince açıklıkla göstermektedir ki, günümüzde insan hakları alanındaki tartışma, esas itibariyle, bu hakların genel içeriği konusunda değil, tersine,

en geniş biçimi ile özel bölgelerde nasıl uygulanacağı konusunda olacaktır. Bu denemenin meydana getirilmesinde bizim izlediğimiz hedef, "1948 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Bildirgesi" çerçevesinde konuya yaklaşmak, yorumlarda bulunmak olacaktır.

### **Pragmatik Yaklaşım - Bir Hak Doğru Zamanda Ortaya Atılmış ise Hak'tır**

Ve bu çerçevede geliştireceğimiz denemede hedefe varmak için bir ödün verilmesi söz konusu olamaz. Ama, amacın gerçekleştirilmesinde ayağımızı sağlam zemine basmanın yolu "pragmatik" olmaktır. Böyle bir sözcük, biz Almanlara, ekser hâlde bir "uzlaşma" veya hattâ "sahtecilik" gibi gelir. Lâkin, gerçekte "pragmatizm" amaca en iyi, en uygun bir biçimde varabilmekten başka bir şey değildir ve de hiçbir şekilde "opportünizm" le (ilkesizlik) eşanlamlı görülemez. Politika - insan hakları - politikası da dahil olmak üzere - mevcut koşullarda hemen daima iyileştirmeler yapmak demektir. Ve de birilerinin idealleri uğrunda gösterdikleri yürekliliğin övülmesinin çok daha yukarısında, gereken zamanda gereken araçları kullanılabilir hâle getirme san'atıdır. Elbette ki böyle bir "yararcı" (utilitarian) yaklaşım daha ziyade övgüye değer sayılmalıdır.

Hitler, Pinochet ve Yunanlı albayların hepsi de ilk önce uluslararası toplum tarafından izole edildiler. Verilen uğraş çetin ve uzun olmuş ise de, sonunda insan hakları savunucuları başarılı çıkmıştır. Bununla birlikte, böyle bir mutluluğa erişilemeyen hallerin de olduğu hatırdan çıkartılmamalıdır. Örneğin birkaç yüz milyon nüfuslu bir ülkeyi dünyadan nasıl izole edebilecektiniz?

### **Pragmatizm Kuralı - Birden Ziyade Yolu İzlemek**

Her kim ki, en iyi insan hakları savunuculuğunun bile mükemmel olamayacağını kavrar ve dogmatik karar alma yanılışına düşmekten kendini kurtarabilirse, o kimse, amaca varmada önünde birden fazla yol olduğunu görecektir. Ve bu yeni bir yaklaşım yöntemi de değildir. Örneğin, bu bağlamdaki pragmatizm, "Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı" nda (AGİK), eski Sov-

yetler Birliği topluluklarında insan hakları konusunun ne büyük bir tutarlılıkla ele alındığını gözler önüne sermiştir. Bu Örgüt, ülkeler ve uluslararasıdaki karşılıklı etkileşmenin ve bulunacak yaklaşım yöntemlerinin çeşitli biçimlerini sergilemiştir : Politik dialog sürecine girilmesi; ekonomik işbirliği; insan haklarına kararlı destek; iletişim türlerinin çeşitlendirilmesi ve diğer güven – oluşturuıcı önlemler. Bu yaklaşımın açık başarısının – velev Sovyetler Birliğinin ekonomik çöküntüsü çok pahalıya mal olmuş olsa dahi – gereken hâlde gereken yöntemin uygulanması sayesinde mümkün olabildiği kanıtlanmıştır.

Ben bu doğrultudaki görüşlerimi açıklarken yanlış anlaşılmış olabileme riskini de üzerime aldığımın gayet iyi bilincindeyim. İşte bunun için de , 1948 "BM İnsan Hakları Kataloğu"nın içeriğinin kesin surette sulandırılmaması gereğini sürekli hatırlatmaktayım. O bölgede mevcut olan her şey, 1993 "Vienna İnsan Hakları Konferansı"nda da bir kez daha onaylanmıştır. Bununla birlikte, insan hakları politikalarının uygulanış biçimlerini sorgulamak her zaman için hakkımızdır. Bunun gibi 1948 BM – Kataloğu'nda yeralan hakları kim, nasıl ve nerede uygulamaktadır sorularını ilgililere yöneltebilme hakkımız da saklıdır.

### **İnsan Hakları Sınırlarının Daraltılması – Temel İnsan Hakları**

Ülkeler arasındaki karşılıklı ilişkiler çerçevesinde nasıl bir insan hakları politikası uygulanmalıdır? Hangi tür yaklaşımlar yararlı olur? 1948 "BM – İnsan Hakları Kataloğu" nun çeşitli hak türleri yönünden uygulanmasında öncelikleri gösteren stratejik bir liste varmıdır? Herbir insan hakkı türündeki hareket serbestisi marjı ne kadardır?

Bir kere şu noktayı açıkça işaret edelim : Yapılan tartışmalarda, sanki Avrupa'da, BM – İnsan Hakları Kataloğu'nun içeriği mutlak bir şekil almış ve artık bunun üzerinde daha fazla konuşulmasına gerek bulunmadığı yolunda bir izlenim doğmakta. Gerçek hâlde ise, Batı Avrupa ülkeleri Anayasalarında yazılmış olan insan hakları bölümünden hiçbir, tıpa tıp diğerine uymaz. Buradan çıkartılacak sonuç, Anayasalardaki değişik düzenlemelerin, nisbi (göreceli) insan hakları ihlâline yolaçabileceğidir. Şu

hâlde, Batı Avrupa ülkelerinde de insan hakları uygulamalarının sürekli gözden geçirilmeye ihtiyacı vardır. Konuyu içinden çıkılamaz hâle gelmekten kurtarmak için, ödünsüz savunulması gereken "çekirdek" insan haklarının, oybirliği (consensus) hâlinde, çok iyi tanımlanmış olması ciddi bir ihtiyaç hâlinde karşımıza çıkmaktadır.

### **Çekirdek İnsan Hakları - Uluslararası Uygulamanın Çarpıtılmaması**

Bu tür insan haklarından sözedildiğinde : İnsan yaşamına saygı; zorunlu çalıştırma yasağı; köleliğin ve işkencenin yasaklanması; özgürlüklerin keyfi olarak kısıtlanmasına karşı çıkılması ve ırk, din veya benzer nedenlerle ayırım yapılmasının önlenilmesi, anlaşılacaktır. Özetle, "çekirdek" insan hakları kategorisi... Ve de bu hakların dünya ölçüsündeki uygulamalarında herhangi bir kuşkuya, tereddüde yer bırakılmamalıdır. Böyle bir evrensel ilke, biz Almanlar tarafından da tüm açıklığı ile bilinmeli ve özümsemelidir. Bizler, insana saygınlığın sadece belli halk gruplarına veya belli bir ırka tanınması hâlinde ne gibi kötülükler olabileceğini bizzat kendi deneyimlerimizle görmüş, anlamışızdır. Bu bir gerçekliktir ve bizim bu konudaki görüşümüz başka türlü olamaz. Diğer ulusların kültür sistemlerinin ve düşünce yapılarının değişik olması dahi, evrensel insan hakları uygulamalarında ödün verilmesini hiç bir şekilde haklı gösteremez. Ve de insan hakları öğretisinin kökenlerinin sadece batı kültüründe bulunduğu inanılması temelden yanlıştır. Ortadoğu ve Asya bölgeleri kültürlerinin gerçek uzmanları, üzerlerine bizim kültürümüzün yapıldığı, antik Yunan, Musevilik ve Hristiyanlık geleneklerindeki değer normlarının benzerlerinin, Hindu, Konfüçyus, Budizm ve İslam dinlerinin geleneksel kaynaklarında da bulunduğunu bizlere duyurmaktadırlar. Bütün bu kültürler ve onların öncülük ettikleri felsefe (düşün) sistemleri, tek bir sözcük ile, insanlık ahlâkı (etik'i) üzerine yapılanmışlardır.

### **Demokratikleşme - İnsan Hakları Uygulamasının Yolu**

Ve bütün bu felsefe sistemlerinin insanlığa mirası olan "Altın Kural" şudur : "Başkalarına yapmanı kendinize yapılmış gibi gö-

r n". Eğer, tek başına bu tümce dahi gerçekten uygulanmış olsa idi, yukarıda sergilenen " ekirdek" insan haklarından     (insanları   ld rmeyiniz, işkence yapmayınız, köle olarak satmayınız ve / veya yargısız hapse atmayınız) sağlanmış olurdu. şu hâlde, tüm açıklığı ile gözler   n ne serilmektedir ki, temel insan haklarının varlığı, bütün dünya kültürlerinde uygulama alanı bulan bu "Altın Kural" ın doğrudan sonucudur.

Demek oluyor ki, biz Avrupalılar, diğer kuruluşların ve kültürel sistemlerin temsilcileri ile yaptığımız insan hakları tartışmalarında çok iyi bilgilenmiş ve donatılmış olmalıyız. Bugün izlemekte olduğumuz ve çok c mertce eleştirdiğimiz dünyanın başka yerlerindeki gelişme süreci, bizim de vaktiyle – ve öyle pek te eskiye varmayan bir geçmişte – aynen ge irmış olduğumuz süreçtir. Fransız "İnsan ve Medeni Haklar Bildirgesi" (D claration des droits de l'homme et du citoyen) ve A.B.D. Anayasasına geçirilen "Haklar Bildirgesi" (Bill of Rights), peş peşe 1789 ve 1791 yıllarında oluşturulmuştur. Yâni, sadece iki yüzyıl kadar öncesinde... Veyahutta bir başka deyiş ile, yönetilenlerin yöneticilerini  zg r istençleri ile seçebilmeleri ve seçtiklerini değiştirebilmeleri Avrupa'da, şu son yüzyılda mümkün olabilmıştir.

Buradan  ıkartacağımız sonuç, bizim, dünyanın başka yerlerindeki olayların akışının bizdekiinden değişik olduğunu kavramamız gereğidir. Ne varki, insan haklarına saygının yavaş, yavaş gelişmesinin tek yolu da "demokratikleşme süreci" nin işlemesidir. insani haklarına saygıya olan giderek artan talebin trendi de bu yoldadır. şimdi buradan, birbirinden tamamen değişik iki sonuca varabiliriz:

Bir yandan dünyanın her yerinde, insan haklarının uygulanması için demokratikleşmenin  n etkin araç olduğu kabul edilmekte iken, öte yandan ise, başka bir takım ülkelerde yine demokrasi olmakla birlikte insan hakları uygulamasına yer verilmemektedir. Böyle bir çelişkili durum, o ülkelerin askeri ya da polis yönetimleri altında yaşamış olmaları, çok ağır cezalar  n g ren hukuk sistemlerine ve benzeri mekanizmalara sahip olmaları ile açıklanabilir. Fakat aynı zamanda, insan hakları konusundaki kamuoyu bilincinin Batıdaki düzeye erişememiş olma-

sından da ileri gelebilir. Böyle kendine özgü demokrasilerde – ki o ülkeler bir yere kadar kendilerini demokrasi yolundaki ülkeler arasında görmektedirler – sağlıklı iletişim kanalları oluşturulabilmesinin yolu ve yöntemi henüz daha bulunabilmiş değildir.

### **Ekonomik Özgürlükler – Değişik Blok Oluşturma**

Kuşkusuz, insan haklarına saygının gerçekleşmesini sadece, demokratikleşme sürecinde alınan mesafenin uzunluğundan bekleyemeyiz. Gerçi şu saptama doğrudur : Demokratikleşme sürecinin tamamlandığı ülkelerde insan haklarına saygı olasılığı, neden ne olursa olsun, bu süreci henüz daha yeni başlatabilmiş ülkelerdekinden önemli ölçüde yüksektir. Buradan hareketle, böyle "demokrasi yolundaki" ülkelere, eksikliklerini tamamlamalarının, bozuklukları gidermelerinin gereği sürekli hatırlatılmalıdır. Fakat aynı zamanda bu ülkelerin, demokrasi ve hukuk devleti alanında deneyim birikimleri olan ülkelere gelecek yardımları kabul etmeleri de aynı derecede önemlidir..

Avrupa'da, insan haklarının bir bölümü olarak ekonomik hak ve özgürlükler de önemli ölçüde değer taşımaktadır. Bu kategoriye giren haklar çerçevesinde : Yapılacak işi seçme özgürlüğü; özel mülkiyet hakkı; sözleşme yapma özgürlüğü; yatırım ve tüketim özgürlüğü; istihdamda eşitlik hakkı; ekonomik fırsat eşitliği sayılabilir. Genel bir tanımlama ile diyebiliriz ki, "sosyal piyasa ekonomisi" düzeni ile bireylere gerçek özgürlük sağlanabilir. Ve bu çerçeveye giren hakların tümü, sosyal piyasa ekonomisini oluşturan temel öğelerden başkası değildir. Bu haklara, Anayasalarda yer aldıkları biçimleri ile yönetime katılma, sendika kurma ve sair koalisyonlar yapma özgürlüklerini de katabiliriz.

Fakat yine de, ne sosyal piyasa ekonomisinin ve ne de bunun sonucu gelişen insan haklarının her alanda kusursuz oldukları savlanabilir. Mükemmele ulaşmak ister istemez geleceğe endeksli. Bununla birlikte, çok açık ve seçik olarak görünen odur ki, bireylere evvelce öngörülemeyen genişlikte, bağlardan kurtulup girişimciliğe, yaratıcılığa açılma ruhu gelmiştir. İşte bu yeşeren özellik sayesinde daha iyi bir dünyaya kavuşabileceğimizden umutlanabiliriz. İşte bu noktada, insan hakları seçeneği ile de-

mokrazi gibi büyük kararlar alınması arasında doğrudan bağ vardır. Bugünün dünyasında pek çok Devlet, İnsan hakları konusunda vardıkları sonuç yeterli olmamakla birlikte, sosyal piyasa ekonomisi konusunda, neler yapılması gerektiğini az çok kavramış durumdadır. Çok olasıdır ki, onlar da yavaş yavaş piyasa ekonomisinin insan hakları olmadan mümkün olamayacağını daha iyi anlayacaklardır. Bu çerçevede – hattâ bazı şeyler yadsınsa bile – özgür piyasaya yönelik toplum oluşturulması, insan haklarına saygınlığın yücelmesine katkıda bulunur. Burada akla gelmesi gereken soru "o mu, bu mu?" sorusu değil, "nasıl" sorusudur.

Bazı hâllerde ticari ilişkiler genel olarak yatırımlardan daha az etkili olabilir. Veyahutta Avrupalıların doğrudan yaptıkları yatırımlar, yerlilerle birlikte oluşturulan "yatırım ortaklıkları"ndan (Joint Ventures) daha az etkili olur. Ama, her hâl-ü kârda insan hakları politikaları uygulaması yönünden yarar vardır. İşte bu nedenden ötürü – ekonomik kazanç sağlama açısından değil – ekonomik değişim stratejisini bir değerlendirmeye tabi tutuyorum. Bu bağlamda genç Asya demokrasilerinin deneyimlerinden, hristiyan Filipinler'den, Konfüçyüsçü Kore'ye ve de Budist Tayland'dan müslüman Malezya'ya kadar, hepsinin geçirdiği deneyimlerden önemli ölçüde cesaret alıyorum.

### **Düşünce Özgürlüğü – Liberal Toplumun Köşe Taşı**

Bütün bu ülkeler deneyimleri kanıtlamışlardır ki, ekonomik bakımdan başarılı ve kendine güvenli bir orta sınıfın doğuşu, demokratik gelişme umutlarını gerçek bir atılıma dönüştürebilir. Şu hususun bir kez daha altını çizmek isterim : Serbest piyasa düzeni en azından ekonomik özgürlük talebi geliştirir. Ve bundan yarar gören halk, erişilen ekonomik başarıda politik sorumluluk almaya da heves gösterir ve de tabiatıyla ekonomik karakterli olmayan başka özgürlükleri de ister, bunları korumayı arzular. Elbette ki, ekonomik özgürlükler ve ekonomik gelişme, insan haklarına ve demokrasiye uzanan yegâne yollar değildir. Bundan birkaç yıl öncesinde, Burma'da Nobel Ödülü alan bir bilim adamı, bizlere, halkının çoğunluğunun Budizm'den kaynaklanan beklentilerinin, Burma civarındaki yerlerde, dikkate değer bir ekonomik

kalkınma olmadan da, insan haklarının yeşermesine yolaçabileceğini gösteriyordu. Evet işte burada da pragmatik yaklaşıma güvenilebilir. Tutulacak mümkün olan yollar denenebilir. Yâni bir yerde ekonomik kalkınma stratejisi varsa, bu denenmelidir.

Uluslararası platformda temel güçlükler, "düşünce özgürlükleri" başlığı altında özetleyeceğim, "düşünce özgürlüğü", "din ve vicdan özgürlüğü", "medya özgürlüğü", "öğrenme - araştırma özgürlüğü" ve "san'atsal anlatım özgürlüğü" gibi (3. grup) özgürlüklerden kaynaklanır. Biz Avrupalılar yönünden bütün bu haklar hiçbir şekilde dışlanılamaz. Bizler çok iyi bilmekteyizdir ki, bu haklar olmadan, bizim tüm siyasal ve entellektüel kültürümüz ve bunun gibi fiziksel dünya hakkındaki ve de beşeri ilişkiler bilgilerimiz varolamazdı. Ne yapalım ki, işte tam böylesine duyarlı bir noktada, karşımızdakilerle sürekli sürtünmelere girmektediriz.

### **Araştırma Özgürlüğü - Bilgi Alış - Verişinin Temeli**

Öyle pek fazla yanılmış olmadan, bugün yeni bir jeopolitik çağa girişin kapısında olduğumuzu söyleyebiliriz. Yeni sayılabilecek günlere kadar - ve hattâ hâlen de öyle - baskı altında tutulan kültür ve felsefe, yeni bir kendine güven duygusu kazanıyor ve insanlardaki çok çeşitli dünya görüşleri birikimleri de, keza, uluslararası politikada birbirleri ile rekabet hâlinde : Yukarıda değinmiş olduğum Budizm, İslâm ve Konfüçyüsçülük örneklerini anımsatmak isterim. Şimdi bütün bunların ötesinde şöyle bir görünüm sergilenmekte : Eski Üçüncü Dünya ülkeleri ne kadar fazla bağımsızlaşırlarsa, o kadar çok kendi öz değerlerini öğreniyorlar ve kimlik arayışı içine yöneliyorlar. Başlayan bu yeni süreçte, bu ulusların pek çokları, bir yandan, çok uzun yıllar süren sömürge döneminin verdiği kayıplardan ve aşağılanmalardan kendilerini kurtarmaya çalışırken, diğer yandan da, ekseri hâllerde, umutsuzca yiyecek bulma, çok ilkel koşullar altında içecek su sağlama, barınağa kavuşma, sağlık ve eğitim olanaklarına sahip olabilme uğraşı vermekteler. İşte bu da, sonuçta insan haklarına temel oluşturacak olan, ana maddi gereksinimlerin karşılanmasına, tüm insan haklarının üzerinde öncelik verilmesinin nedenidir. Uluslararası insan haklarını savunmak, geliştirmek isteyen herkesin öncelikle bilmesi gereken gerçeklik budur.

Düşüncesini serbetçe açıklama özgürlüğü karnı aç olan insana, tok olana göre çok daha az bir anlam ifade eder. İnsan hakları kavramı, halâ daha ait olduğu kabilenin belki de taş dönemine dayanan geleneklerinde yaşayan bir Afrikalı için, bir Batı toplumu bireyinden çok daha az ilgi çekicidir, kuşkusuz. Ve de Konfiçyüs'ün, bireylerin yükümlülükleri üzerine kurulu ahlâk düzeninde yetişmiş bir Çinli'nin, bizim insan haklarını etik değerler dizesinin en önüne koymamazı anlaması öyle pek kolay olamaz.

Çok iyi oluşturulmuş sosyal altyapıları olan ülkelerde bile, insan hakları gereksinimine yolaçan sosyal güçlükler bulunduğu gerçeğine gözlerimizi yumamayız. Hattâ, geleneksel olarak yükümlülükleri hakların önüne geçiren kültürlerde dahi, tek düze davranışlara ulaşılammış olduğu gibi, gelecekte de ulaşılamiyacağı görünmektedir. Buralarda da, özgür düşünceyi özümsemiş ve insan hakları uygulanmasını isteyen insanlar vardır. Böyle insanlar, işkence, cana kasit olayları ile karşı karşıya gelecek olurlarsa, içimizden hiçbirisi bu durumu soğukkanlılıkla seyrederemez. Benim kişisel deneyimim, yaptığım bu bilimsel araştırmanın - özgürlükler ve ticaret ilişkileri arasındaki çizgide kendini haklı bulduğu sürece - diyalog oluşturulmasında çok mükemmel bir katkısı olabileceği merkezindedir.

### **İnsan Haklarına Saygı Duyulması - Politikanın Gerekleri**

Bu söylediğimizin açıklaması şudur : Özgür (etkin) bir araştırma ile desteklenmeyen ve yine bu araştırmanın verilerinden özgürce yararlanmayan bir ekonomi uzun erimde çökmeye mahkûmdur. İnsan hakları konusundaki en katı kuşkucular dahi, kendilerine bunun böyle olduğu yeterli açıklıkta anlatılacak olursa, varılan yargının doğru olduğunu kabul edeceklerdir. Buradan, bilgilenme özgürlüğü, başka tür düşünce özgürlüklerine erişmek için köprü oluşturabilir. Velez bu köprü çok dar dahi olmuş olsa.

İnsan haklarının, Devletlerde ve topluluklarda, onlara karşı bir istek doğurduğu çok iyi bilinmektedir. Ve biz Almanlar, başkala-

rını insan haklarını özümsemeye ve uygulamaya zorlarsak – politik açıdan buna niyetli olup olmamız bir yana – bu isteklerin yeşermesine, oluşmasına yardımcı olmuş oluruz. Eğer hâl bu ise, bizim kendileri ile diyalog içine girmek isteyeceklerimizin, bizlerden, kendilerinin içinde bulundukları somut koşulları da gözönünde bulundurmamızı isteyecekleri açıktır. Ancak, benim, bizlerin bunu yapmaya yeterince hazır olduğumuz konusunda kuşku vardır.

Tabiatıyla; yaşama hakkı, kölelikten korunma, özgürlüklerin keyfi olarak kısıtlanmaması, ayırım yapılmasının yasaklanması gibi temel insan hak ve özgürlükleri söz konusu olduğunda, herhangi bir "uzlaşma" (ödün verilmesi) düşünülemez. Hiçbir siyasal ve sosyal düzen bu hakları ihlâl edemez. Bununla birlikte, insan haklarının çekirdeğine girmeyen diğer haklar konusundaki yaklaşım herhâlde daha yumuşakça olmalıdır. Bizler, şimdiye kadar içinde bulunduğumuz insan hakları tartışmalarında, örneğin dünyamızın belirli yörelerinde, bir şahsın aile veya diğer gruplar içindeki yerini, yaşam savaşının belirlediğini yeterince gözönünde tuttuk mu? Bu tür kategoriye giren insanların kişisel önceliklerine, bizim Batılı, bireysel normlarımızla yanıt vermelerini beklememiz doğru yaklaşım olabilir mi? Örneğin 900 milyon ve hattâ 1,2 milyar nüfuslu bir ülkenin halkını beslemek zorunluluğunu gözlerinizin önüne getirebiliyormusunuz? Bu koşullar altında bulunan Çin'de, tek – çocuk politikası, bizim insan hakları normlarımızla bağdaştırılabilir mi? Çok yoğun nüfusu olan ülkelerde nüfus artışlarının kısıtlanmasını kınayabilir miyiz? Nüfus hareketlerini serbest bırakıp büyük kentlerde yoksulluk, sefalet yuvaları oluşturulmasına göz yumulması bir tür insan hakları ihlâli değildir de, nedir? Bir kaç yüzbin güneyli ve doğu Avrupalı göçmenlerin gelmesi ile panik hâli yaşadığımız nasıl unutulabilir?

### **En Yüksek Dereceli İnsan Hakları Yaklaşımı – Çekirdek Haklar Mutlak**

Bir ülkedeki, sözgelimi Rusya'daki, ekonomik gelişme ve yeniden yapılanma sürecinde bir takım yanlışlıklar yapılmasına engel olmak üzere önereceğimiz herhangi bir reçete yoktur. Kendimiz, nisbeten daha "basit" olan bir örnekteki, yeni Federal Devletlerle

karşı karşıya geldiğimiz durumlardaki güçlükleri yeterince gidebiliyormuyuz? Buradan, bizim, insan hakları politikamızın oluşturulmasında da çok dikkatli davranmamız konusuna değinmek istiyorum. Yukarıda vurguladığım gibi, "çekirdek" insan hakları alanında, "izafiyet" (görece) sözkonusu olamaz. Lâkin, bunların önündeki ve arkasındaki herbir olay bireysel yaklaşımla ele alınmalı ve ilgili ülkenin kültürel ve gelişme özellikleri ayrı, ayrı gözönünde tutulmalıdır. Fakat yine de, alınacak her politik önlemin uygun içerikte, uygun halk için ve uygun zamanda alınmış olmasından emin olunmalıdır.

### **Genelleştirme Yapılmamalıdır - Herbir Hal Bireysel Ele Alınmalıdır**

Bir yandan, yumuşak biçimde ikna etme yoluna gidilirken, öbür yandan da "yükümlülük" (müeyyide) uygulanması hususlarında karara varılırken, her bir hâl, tek başına ele alınmalıdır. Bütün koşullar aynı iken, demokrasiye geçişe daha ciddi yaklaşım içinde olan ülkeler hakkındaki eleştiriler - normal olarak - daha yumuşak tutulmalıdır. Liberal demokrasiyi hedef alan bu ülkeler, uluslararası kuruluşlarla sıkı ilişkiler kurmak isterler. Ve dolayısıyla NATO, AB ve benzeri kuruluşlar bir ülkedeki demokrasiyi yerleştirme çabalarının ivme kazanmasına yardımcı olurlar.

Bilerek ve isteyerek demokrasi ve Hukuk Devleti ilkeleri doğrultusunda harekete geçmeyen ülkeler hakkında, "Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı"nın (AGİK) deneyimleri ise, çatışmalara varan yaklaşımlardan ayrı bir yol izlenilmesini gerektiriyor. Tabiatıyla, kısmi de olsa, bazı başarılar sağlanan ülkelerin durumunda, böyle bir öneriyi gözardı edemeyiz. Fakat yine de çok dikkat olunmalı ve de elbette böyle bir yaklaşım biçiminin - haksız yere - "oportünizm" ile suçlandırılmasından kaçınılmalıdır.

### **Yurttaşlar Grupları Oluşturulması - Demokrasi İçin Atılan İlk Adım**

"Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı" (AGİK) sürecinde, Sovyetler Birliği, kendi topraklarındaki insan hakları uygulamasını tartışmaya hazır olduğunu gösteremedi. Bundan dolayı da,

ilişkilerin dondurulması yönüne gidilmesi, o dönemde, Batı için ciddi sonuçlar doğurabilirdi (silâhsızlanma müzakerelerinin kesilmesi gibi). Bu nedenledir ki, ilişkilerin kesilmemesi yolunun yeğlenmesi ve insan hakları sorununun tartışılmasının çok uluslu kuruluşlara bırakılması (veya AGİK'in çok ilerideki toplantılarına bırakılması) çok daha uygun düşen bir strateji oldu.

Bunun yanısıra, hükümetler dışı kuruluşlarla (NGO) da ilişkiler içinde olunması politikası uygulanmasında da yarar vardır. Hattâ soğuk savaşın sona ermesinden önce de, bu çeşitli ve merkez dışı ilişkiler, ileride demokrasiye geçilmesinde ilk aşamayı oluşturan bağımsız yurttaş gruplarının özendirilmesinde önemli yarar sağlamıştır. Polonya, Macaristan, Çekoslovakya örnekleri bu tür etkinliklerin dünyamızın başka yerlerinde de aynı şekilde etkin olabileceğini göstermiştir.

Bir kez daha altını çizmek isterim ki, aynı yaklaşım tüm Devletlerde başarılı olamaz. Gerçekten, bugün çok iyi bilmekteyiz ki, A.B.D. nin Güney Afrika'ya uyguladığı "ekonomik yaptırımlar" (ambargo), o ülkedeki "Apartheid" sisteminin çökmesinde önemli rol oynamıştır. O dönemde Sovyetler Birliği'ne karşı benzer yaptırımların uygulanması gerçek dışı bir davranış olurdu ve bu nedenle de hiç denenmedi. Buradan, sık sık duyulan, "değişik insan hakları kriteri uygulanması" ya da "Batının ekonomik çıkardan başka bir şey düşünmediği" suçlaması, bu iki örnekte sergilendiği gibi konuyu çok basite indirgemekten öteye geçememektedir. Ekonomik ve diplomatik ilişkilerin kesiştikleri öyle hâller olabilir ki, konuya cesaretli olmakla birlikte etkin olmayan önlemlerle yaklaşılması, işbirliği yapılabilmesi umutlarını tamamen suya düşürür.

Kuşkusuz, hangi hâle hangi yöntemin uygulanmasının uygun düşeceğinin saptanması tartışmalara yolaçacaktır. Böyle bir tartışmanın ağırlık merkezini de, "zamanlama" (timing) oluşturmaktır. Bu konuda önerilecek olan, tartışmanın ciddi ve gerçekçi biçimde yapılması olmalıdır. Realizm ve İdealizm, yarar sağlama (Utilitarian) politikaları ve sorumluluk politikaları, karşılıklı olarak, "ya bu, ya şu" sonucunu verecek değildir. Sovyetler Birliği konusunda, güvenlik politikası dahil, her şeyin konuşulması, bir

ölçüye kadar yanlış bir yaklaşım değildi. Aynı şekilde, Asya ülkeleri ile yapılan ticaretin genişletilmesinde, Almanların istihdam güvenliğinin gözönünde tutulması ve bunun gibi insan haklarının dikkatle izlenilmesi de yanlış olmayacaktır.

Ve son bir husus daha vardır ki, öyle kolay, kolay dışlanılmıyacaktır : Durumlara göre, doğru olduğuna inanılan politikalardan biri ya da hepsi, bir gün gelir, kısmen ya da tamamen yanlış olduğu anlaşılabilir